

АНАЛІЗ ПІДХОДІВ ДО ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ БІДНОСТІ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В УКРАЇНІ

КОСТЮЧЕНКО Д. Л.

аспірантка Вінницького національного аграрного університету

e-mail: Dasha_veres@meta.ua

ORCID ID: 0000-0002-7065-4806

Бідність як економічне явище є однією із гострих проблем сьогодення як для економіки України, так і світу. Подолання бідності тісно пов'язане із забезпеченням достатнього рівня доходів населення що в свою чергу залежить від зниження рівня безробіття.

Для України забезпечення зайнятості населення можливо за рахунок формування збалансованого ринку праці із наявністю фахівців відповідної кваліфікації. Підготовка фахівців відповідних спеціальностей і кваліфікаційних рівнів є одним із важливих завдань для держави. Вирішення даного завдання вимагає аналізу проблем бідності та визначення категорій населення, які знаходяться під загрозою бідності.

Загальновизнаною і справедливою є думка, що відсутність у людини оплачуваної роботи може послужити причиною її бідності, вірогідність чого у цьому випадку досить велика, особливо якщо відсутні інші джерела доходів та засобів для існування. Але слід звернути увагу і на зворотній зв'язок між явищами бідності населення та рівнем його безробіття. Очевидно, що безробіття майже завжди спричиняє різке скорочення доходів людини і, зрештою, може стати причиною її бідності. Низький рівень доходів, бідність населення, у свою чергу, стає істотною перешкодою його ефективній зайнятості, оскільки є причиною неможливості отримати належну якісну освіту та престижну професію і згодом зайняти гідне робоче місце з високою оплатою. Так замикається коло бідності і безробіття, які й спричиняють і обумовлюють одне одного. Дійсно, як влучно зауважила Е.М. Лібанова, "бідність здатна відтворювати лише бідність". Це особливо очевидно серед сільського населення. Через брак коштів, хронічне відставання рівня доходів порівняно з мешканцями міста, селяни не в змозі ані самі отримати другу освіту, пройти підвищення кваліфікації, набути іншу, більш затребувану ринком професію, перебраться у місто з метою розширення можливостей більш вдалого працевлаштування, ані дати належну освіту своїм дітям, без якої неможливо забезпечити їх конкурентоспроможність на сучасному ринку праці. Бідність батьків у більшості випадків прирікає і їхніх дітей повторювати гірку долю злиденного існування.

Разом з тим у цивілізованому суспільстві далеко не все віддається на відкуп ринку. Уряди багатьох розвинених країн уже давно усвідомили необхідність державного втручання у розподіл національного багатства з метою створення умов для того, щоб усі члени суспільства могли користуватися

результатами економічного зростання і мати прийнятний рівень життя. Як ще на початку ХХ століття сформулював президент США Е. Джексон: “різниця у суспільстві зберігається при будьякому справедливому державному управлінні. Рівність талантів, освіченості і статків не може бути затверджена громадськими інститутами. Але закони повинні захищати рівне право кожного на користування господніми дарами, виробами промисловості, усієї економіки як власними добродійностями. Коли ж закони використовуються для того, щоб до цих природних і справедливих благ додати штучні відмінності, дарувати титули, гроші і штучні привілеї, в результаті чого багаті стають багатшими, а сильні – сильнішими, то прості члени суспільства – фермери, ремісники і робітники, у яких немає ні часу, ні коштів щоб набути подібні переваги, мають право скаржитися на несправедливість своєму уряду”. В Україні поки що виконання цього постулату спостерігається слабо. Тому виникає потреба у більш детальному дослідженні показників бідності сільського населення, спостереження за її масштабами, рівнем і тенденціями.

Економічна енциклопедія визначає бідність як крайню недостатність наявних у людини, сім’ї, соціальних верств засобів для задоволення мінімальних матеріальних і духовних потреб, тобто для нормального життя і життєдіяльності. Порогом бідності є нормативно встановлений рівень грошових доходів, людини чи сім’ї за певний період, який забезпечує фізичний прожитковий мінімум. Важливим показником оцінки бідності є її межа – орієнтовний рівень доходу, якого достатньо, щоб уникнути злиденного споживання. Із застосуванням різних підходів і методик, які передбачають використання численних критеріїв, визначено абсолютний та відносний рівні бідності. Так, за міжнародними стандартами, межа бідності визначається на рівні 4,3 дол. США на одну особу на добу. За національною методологією, абсолютний рівень бідності визначається показником прожиткового мінімуму. Відносним критерієм бідності вважається дохід, рівний 75% медіанного рівня доходів.

Науковці Київського міжнародного інституту соціології виділяють відносну межу бідності, яка становить 40% від середньодушового споживання домогосподарств. Відносний критерій бідності визначають також на рівні 75% медіанного рівня загальних витрат у розрахунку на одного дорослого. Крім того, як критерій бідності може використовуватися т.зв. структурний критерій. Наприклад, до бідних відносять домогосподарства, в яких витрати на харчування складають понад 60% сукупних його витрат (закон Енгеля щодо залежності структури витрат населення від рівня матеріальної забезпеченості). Іншим критерієм бідності вважається критерій калорійності харчування, згідно з яким домогосподарство відносять до бідного, якщо добовий раціон харчування однієї особи в ньому складає менше 2100 ккал. Для більш якісного дослідження бідності населення доцільно застосовувати як показники абсолютної, так і відносної бідності.

Аналізуючи тенденції у рівні бідності населення в Україні можна відмітити, що за минулий десятирічний період він істотно знизився. Це стосується показників абсолютної бідності як міського, так і сільського

населення. Але найбільше ця позитивна тенденція помітна по міському населенню, де рівень бідності скоротився майже у 10 разів і у 2014 р. склав 13,4%, тоді як по сільському населенню цей показник становив 23,7%. Отже, рівень життя сільського населення майже удвічі відстає від рівня життя населення міст.

Не зважаючи на те, що доходи сільського населення росли не меншими, а навіть дещо швидшими темпами, ніж міського, вони значно поступаються доходам жителів міст. Так, на одного члена сільського домогосподарства у 2014 р. вони були нижчими на 242,8 грн і складали лише 1 909,49 грн проти 2 152,29 грн по міському домогосподарству. Зменшується частка населення із середнім рівнем доходів, хоча по сільському населенню це скорочення не таке помітне, як по міському.

Значна диференціація сільського і міського населення за рівнем грошових доходів дещо нівелюється натуральними надходженнями, а також пільгами на оплату послуг, встановленими державою. У сільській місцевості поширеним є самозабезпечення домогосподарств продуктами харчування, вирощеними на власних присадибних ділянках. За рахунок цього розрив у рівні споживання сільського та міського населення ніби зменшується. Проте, якщо врахувати затрати праці і часу на самозабезпечення селян продуктами харчування, з'ясовується, що ці продукти виявляються дорожчими, ніж якщо вони були б придбані. Це також погіршує стан матеріального добробуту селян і поглиблює розрив у рівні та якості життя сільського та міського населення.

Гірший матеріальний стан, поширення бідності на селі стають стримуючим фактором забезпечення трудової зайнятості сільського населення. Хоча, якщо порівняти показники рівня бідності і рівня зайнятості, важко простежити цей взаємозв'язок. Так, протягом останніх п'яти років спостерігаються такі тенденції та пропорції у досліджуваних показниках як: скорочення абсолютної бідності як серед сільського, так і серед міського населення; удвічі більше поширення бідності серед сільського населення порівняно з міським; близький за значенням рівень зайнятості населення працездатного віку.

Потрібно зауважити: дані офіційної статистики не зовсім точно відображають реальні рівні цих показників. У першу чергу – в силу недосконалості методики обчислення зайнятого населення – включення до складу зайнятого населення членів особистого селянського господарства (ОСГ), не залежно від того, чи мають ці господарства товарний характер). Також слід враховувати, що через недоліки методики визначення прожиткового мінімуму (ПМ) він істотно занижений (нині заморожений на рівні 1218 грн).

Включення до складу зайнятого населення членів ОСГ значно перебільшує рівень зайнятості сільського населення, відносячи до цієї категорії тих селян, хто в реальності такими не є, оскільки зайнятість в ОСГ далеко не завжди забезпечує дохід, рівний прожитковому мінімуму. Завдяки віднесенню членів ОСГ до зайнятого населення відбувається приховування сільського безробіття і консервація його бідності.

Якщо перша обставина (недосконала методика обчислення зайнятості селян) працює на збільшення рівня зайнятості, то друга (зниження прожиткового рівня) навпаки, показує значно менший рівень бідності як сільського, так і міського населення порівняно з фактичним його рівнем. Тобто бідність населення більша принаймні утричі (приблизно у стільки разів занижений прожитковий мінімум на думку деяких науковців), рівень зайнятості сільського населення майже у 1,5 раза менший порівняно з показниками для міського населення (якщо виключити з числа зайнятих членів ОСГ). Отже, можна констатувати значне відставання рівня сільської зайнятості від міської. Не останньою причиною цього можна вважати низький рівень доходів сільського населення, більші масштаби бідності на селі, що істотно стримують можливості щодо працевлаштування селян працездатного віку на гідні робочі місця.

Таким чином, очевидною є необхідність розв'язання проблеми сільського безробіття, забезпечення умов для повної та продуктивної зайнятості працездатного сільського населення. У той же час, складність і багаторівневість проблеми сільської бідності вимагає комплексного підходу до її вирішення і залучення суб'єктів соціально-трудових відносин (СТВ) усіх їх рівнів.

У Стратегії подолання бідності зазначається, що рівень бідності в країні залишається стабільно високим. За даними 2015 року, за межею відносної бідності за витратами перебувало 23,8% населення. Одним з основних факторів загострення проблем бідності стало погіршення стану ринку праці, особливо в регіонах з великим скупченням вимушено переміщених осіб. Рівень безробіття у 2015 р., визначений за методологією Міжнародної організації праці, становив 9%. Серед безробітних кожен п'ятий перебуває у стані незайнятості більш як 12 місяців. Найвищий рівень безробіття є традиційно характерним для наймолодших вікових груп: 15-24 роки - 21,8%, 25-29 років - 10,8%.

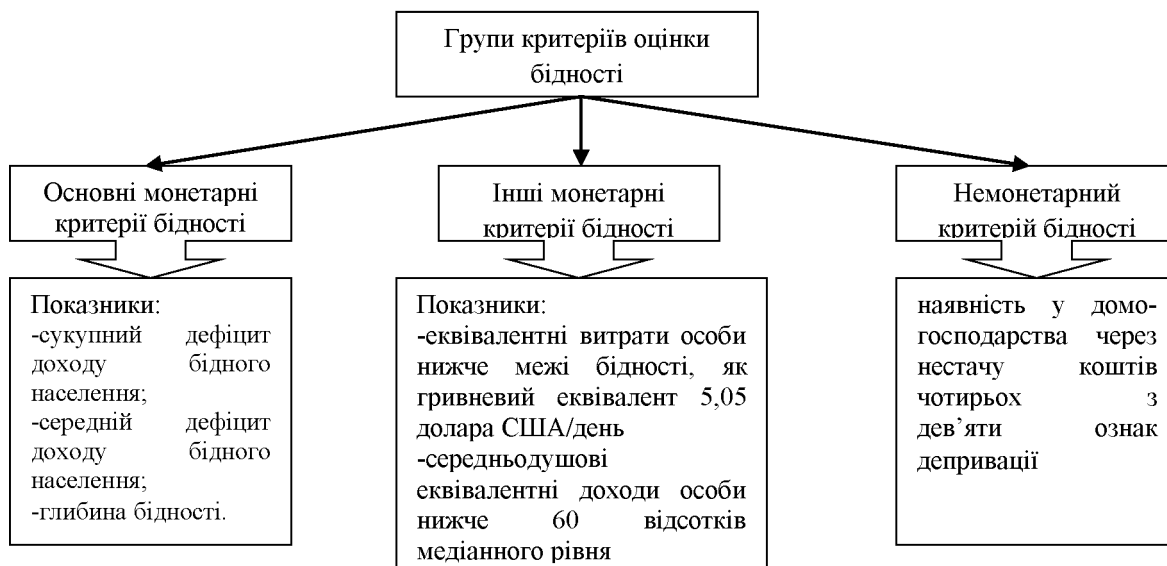
Бідність – поняття відносне і потребує введення певного інструментарію для можливості обрахування рівня бідності, визначення певних критеріїв за якими можна диференціювати місцевості для їх оцінки. Вперше термін «бідність» був визначений в Указі Президента України №1525 «Про стратегію подолання бідності». За цим нормативним актом «бідність» – це неможливість унаслідок нестачі ресурсів підтримувати спосіб життя, притаманний певному суспільству у конкретний період [3].

Красун А., Турчин Я. пропонують ввести універсальний класифікатор, що інтегрує такі поняття: можливість вести здоровий спосіб життя, якісне медичне забезпечення, доступність освіти, побутові умови для життєдіяльності та доступ до зайнятості відповідно до професійних навичок. Внаслідок неможливості забезпечення цих базових потреб за певного рівня доходу та цін на ці блага можна говорити про кон'юнктуру бідності [3].

Як правило, бідність пояснюється економічними причинами: зростанням безробіття, низьким рівнем оплати праці та пенсій, заборгованістю по виплатах заробітної плати і проявляється у короткій тривалості життя, низькій професійно-освітній підготовці, відсутності необхідної бази для нормального життя, ізоляваності від суспільного життя [2].

Стратегія подолання бідності, затверджена Указом Президента України від 15 серпня 2001 року № 637/2001, наводить наступні показники визначення бідності: рівень бідності, рівень крайньої бідності та глибина бідності, яких не достатньо для характеристики даного явища.

У 2017 році була затверджена Методика комплексної оцінки бідності, яка розроблена з метою проведення регулярного моніторингу ситуації з бідністю на основі системи показників для її оцінки. У Методиці використовуються наступні показники, які поділяються на групи:

Систематизовано авторами за джерелом [1].

Отже, інструментарій визначення бідності був недостатньо ефективним, і тому вирішення проблеми в Україні потребувало розробки системи комплексних науково-обґрунтованих і більш дієвих заходів. Але затвердження Методики комплексної оцінки бідності, яка включає широкий спектр критеріїв і показників, вирішило дану проблему. Напрямок нашого подальшого дослідження буде удосконалення методики визначення рівня бідності в Україні в цілому та в окремих регіонах.

Література:

1. Методика комплексної оцінки бідності
<http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0728-17/paran8#n8>.
2. Вітківська К. В. «Методологічні підходи до оцінки рівня бідності населення»/ К.В. Вітківська// Тези доповідей на міжнародній науково-практичній конференції «Наукові проблеми господарювання на макро- мезо- та мікроекономічному рівнях» [Електронний ресурс]. Режим доступу:
<http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2221/1/%D0%9.pdf>
3. Красун А., Турчин Я. Бідність в Україні та шляхи її подолання / Вітківська К.В.// Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку, – 2008р. – №20. [Електронний ресурс]. Режим доступу:
<http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/1782/1/16.pdf>

4. Стратегія подолання бідності. [Електронний ресурс] Режим доступу:
<http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/161-2016-%D1%80/paran10#n10>

Міністерство освіти і науки України
Національна академія аграрних наук України
ННБК «Всеукраїнський науково - навчальний консорціум»
Вінницький національний аграрний університет
Верхівський сільськогосподарський коледж
Ладизинський коледж
Могилів-Подільський технологічно-економічний коледж
Немирівський коледж будівництва та архітектури
Технологічно-промисловий коледж
Чернятинський коледж

ПРОГРАМА

III Всеукраїнська науково-практична
інтернет-конференція

«ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА
ФАХІВЦЯ В КОНТЕКСТІ ПОТРЕБ
СУЧАСНОГО РИНКУ ПРАЦІ»

27 лютого 2018 року

МІНІДАМЕНТУ

10. **Клибачко І.М.**
з.м.к. Дніпро, Дніпропетровський національний державний університет
ПІДСАВАЛЬНА АКТИВНІСТЬ СТУДЕНТА: ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ
11. **Костиченко Д.Д.**
асистент, Дніпропетровський національний державний університет
**АНАЛІЗ ПІДХОДІВ ДО ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ЯДНОСТІ СІЛЬСЬКИХ
ТЕРИТОРІЙ В УКРАЇНІ**
12. **Кучук І.М.**
з.м.к. старший викладач, Дніпропетровський національний державний університет
**ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ON-LINE ТЕХНОЛОГІЙ В ПРОЦЕСІ
НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ІНЖЕНЕРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ**
13. **Крижанський В.О.**
з.м.к. Дніпро, Дніпропетровський національний державний університет
Крижанська О.Д.
з.м.к. Дніпро, Дніпропетровський національний державний університет
ВАЛІДНІСТЬ ТЕСТУ, ВІДНІ ВАЛІДНОСТІ
14. **Левченко Р.Д.**
асистент, Дніпропетровський національний державний університет
Наукової справи: Дубчик В.М.
з.м.к. Дніпро, Дніпропетровський національний державний університет
**ЗАСТОСУВАННЯ ЗАКОМУ ПАСКАЛЯ ОБЧИСЛЕННЯ СИЛІ ТИСКУ НА
ПЛОСКУ ВЕРТИКАЛЬНУ ПОВЕРХНЮ**
15. **Мусієвич О.І.**
викладач, Львівський національний університет імені Івана Франка
**СУЧАСНІ ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ
МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ В КОНТЕКСТІ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ ОСВІТИ**
16. **Навіко Д.А.**
з.м.к. Дніпро, Дніпропетровський національний державний університет
ОЦІНКА ЯКОСТІ ДИСТРАКТОРІВ У МАТЕМАТИЧНИХ ТЕСТАХ
17. **Пашарук О.В.**
магістр, Дніпропетровський національний державний університет
Наукової справи: Давидюк О.М.
з.м.к. професор, Дніпропетровський національний державний університет
МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ЕКОЛОГІЇ У ВНЗ
18. **Скагер Л.В.**
асистент-викладач, Миколаївський національний державний університет
Овчарук М.А.
викладач, Миколаївський національний державний університет
**ІНТЕГРАЦІЯ В ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЯК ВАЖЛИВА
СКЛАДОВА НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ**
19. **Турчин І.А.**
з.м.к. Дніпро, Івано-Франківський національний державний університет ім. П. Тичини
**ФОРМУВАННЯ ПРИКЛАДНИХ ЗНАЙСЬ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ
ВИВЧЕННЯ ФУНДАМЕНТАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН**
20. **Френчук М.О.**
асистентка, Вінницький національний державний університет
Наукової справи: Давидюк О.М.
з.м.к. професор, Вінницький національний державний університет